

SIŪLYMAI DĖL NEFORMALIOJO VAIKŲ ŠVIETIMO LĖŠŲ SKYRIMO IR NAUDOJIMO TVARKOS TOBULINIMO

Remdamasi Valstybės kontrolės audito siūlymais¹, 2017 m. rudenį Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija parengė Neformaliojo vaikų švietimo (toliau – NVŠ) programų kokybės vertinimo rekomendacijas, kurios padėtų savivaldybėms ir švietimo paslaugų teikėjams tobulinti vykdomų programų kokybę. Taip pat šiuo metu keičiamos Neformaliojo vaikų švietimo lėšų skyrimo ir panaudojimo tvarkos aprašo kai kurios nuostatos, palengvinsiančios savivaldybėms ir paslaugų teikėjams NVŠ programų administravimą. Tačiau iki šiol neišspręsti esminiai klausimai, susiję su tikslingesniu NVŠ programų įgyvendinimu bei lėšų panaudojimu, lygiaverčių dalyvavimo NVŠ programose sąlygų nevalstybiniam švietimo paslaugų teikėjams, ypač nevyriausybinėms organizacijoms, sudarymu.

Kaip parodė 2016 m. tyrimas „Neformaliojo švietimo patirčių įtaka asmens gerovei“², Neformaliojo vaikų švietimo programos įgyvendinimo rezultatai neatitinka Neformaliojo vaikų švietimo koncepcijoje nustatyto tikslo „ugdyti kompetencijas, teikiančias galimybių asmeniui tapti aktyviu visuomenės nariu, sėkmingai veikti visuomenėje, padėti tenkinti pažinimo ir saviraiškos poreikius“. Remiantis pirmiau nurodyto tyrimo duomenimis, net pusė 18–35 m. respondentų teigė, kad **NVŠ jiems jokios naudos nedavė. Kaip pagrindinę priežastį daugelis tyrimo respondentų nurodė tai, kad NVŠ nėra orientuotas į kompetencijų, reikalingų vėlesniam gyvenimui, ugdymą, o yra tiesiog laiko praleidimo forma.**

Tai patvirtina ir pilietinės galios indeksas, kurio rodikliai negerėja, nepaisant augančio NVŠ programose dalyvaujančių vaikų skaičiaus³.

Pagrindiniai NVŠ programos įgyvendinimo trūkumai:

1. Bendros NVŠ vizijos stoka. Nėra bendro sutarimo, kokias kompetencijas siekiama ugdyti NVŠ programose, t. y. kurios kompetencijos yra svarbiausios

¹ Valstybinio audito ataskaita. Kaip organizuojamas neformalusis mokinių švietimas. Valstybės kontrolė. 2015 m. vasario 4 d. Nr. VA-P-50_3-1.

² Neformaliojo švietimo patirčių įtaka asmens gerovei. Sutrumpinta tyrimo ataskaita. Lietuvos vaikų ir jaunimo centro užsakymu atliko Mykolo Romerio universitetas. 2016 m.

³ Išskyrus 2016 m., kai pilietinė jaunimo galia išaugo dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų.

sąmoningam, pilietiškam ir kūrybingam jaunam žmogui tam, kad jis gebėtų sėkmingai integruotis į šiuolaikinę socialinę ekonominę aplinką. Todėl savivaldybės, skirdamos savivaldybės ir tikslines NVŠ lėšas, vadovaujasi ne bendru siekiu, o veikiančiomis NVŠ įstaigų programomis. 2017 m. daugiau nei pusė savivaldybių nenustatė jokių prioritetų, trečdalis jų išskyrė prioritetingas ugdymo kryptis, apie ketvirtadalį nustatė skirtingus specifinius prioritetus⁴.

Remiantis ministerijos pateiktais duomenimis, iki šiol vyraujančios NVŠ programos yra orientuotos į specialiujų (saviraiškos), o ne bendrųjų kompetencijų, svarbių socialiniam asmenybės gyvenimui, ugdymą. 2017 m. daugiausia finansuota sporto (savivaldybės lėšomis – beveik 28 tūkst. vaikų, valstybės lėšomis – beveik 25 tūkst. vaikų), muzikos (savivaldybės lėšomis – beveik 20,5 tūkst. vaikų, valstybės lėšomis – beveik 3 tūkst. vaikų), choreografijos ir šokio (savivaldybės lėšomis – per 6 tūkst. vaikų, valstybės lėšomis – beveik 9,5 tūkst. vaikų) bei dailės programų (savivaldybės lėšomis – beveik 8,5 tūkst. vaikų, valstybės lėšomis – per 2,5 tūkst. vaikų)⁵. Plg., medijų raštingumo programose 2017 m. dalyvavo iš viso per 400 vaikų, o pilietiškumo – per 6,5 tūkst. vaikų. Akivaizdu, kad bendrųjų kompetencijų ugdymas NVŠ programose nėra prioritetingas.

2. Nelygiavertės nevyriausybinių organizacijų sąlygos dalyvauti įgyvendinant NVŠ.

✓ 2016 ir 2017 m. savivaldybės skyrė NVŠ ir formalųjį švietimą papildančio ugdymo (toliau – FŠPU) mokykloms apytiksliai po 85 mln. eurų⁶. Palyginti su ankstesniais metais, daugumoje savivaldybių šių įstaigų finansavimas išaugo. Savivaldybės įstaigos, dalyvaujančios NVŠ programose, papildomai gauna lėšų iš tikslinio NVŠ finansavimo⁷. Tokios sąlygos nesudaro galimybių plėsti neformaliojo švietimo paslaugų įvairovės, o tik papildo (o galbūt ir dubliuoja) FŠPU ilgalaikes programas arba finansuoja jau vykdomas savivaldybių švietimo įstaigų programas (kryžminis finansavimas). Švietimo registrai iki šiol nesudaro galimybės palyginti iš savivaldybių ar valstybės biudžeto bei NVŠ krepšelio finansuojamų programų ir patikrinti iš skirtingų šaltinių finansuojamas programas lankančių vaikų ir jų skaičius.

⁴ Savivaldybių darbuotojų apklausa „Neformalus vaikų švietimas savivaldybėse. Finansavimas ir kokybės aspektai“. Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centras, 2017 m. balandžio–gegužės mėn.

⁵ Vyraujanti nuomonė savivaldybėse, kad tokias kompetencijas, kaip bendras sprendimų priėmimas, pilietinis dalyvavimas, galima ugdyti ir tautinių šokių programose. Savivaldybių atstovų pasisakymai konferencijoje – „Neformaliojo vaikų švietimo pokyčiai ir iššūkiai“, vykusioje 2017 m. gruodžio 11–12 d. Vilniuje.

⁶ Savivaldybių darbuotojų apklausa „Neformalus vaikų švietimas savivaldybėse. Finansavimas ir kokybės aspektai“. Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centras, 2017 m. balandžio–gegužės mėn.

⁷ Vienintelė Šiaulių miesto savivaldybė neskiria valstybės finansavimo pavaldžioms įstaigoms.

✓ FŠPU mokykloms kasmet skiriama apie 6 mln. eurų tikslinis finansavimas. Nepaisant to, kad 2015 m. – 2,22 mln., o 2016 – 2,51 mln. skirtų lėšų nebuvo panaudotos, 2017 m. FŠPU mokykloms skirta beveik tiek pat lėšų⁸.

✓ Atsižvelgiant į tai, kad nevyriausybinės organizacijos visą veiklą įgyvendina tik tikslinio NVŠ finansavimo lėšomis, įskaitant administravimo ir buhalterines paslaugas, patalpų nuomą, reikalingos įrangos ir reikmenų pirkimą ir kt., o tai nesudaro lygiaverčių konkurencinių sąlygų joms dalyvauti NVŠ programose.

✓ Taip pat atkreipiame dėmesį, kad dabartinis NVŠ programos administravimas pažeidžia skaidraus viešojo valdymo ir administravimo principus. Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centras vienu metu ir administruoja NVŠ programas, ir jose dalyvauja, t. y. skiria Vilniaus miesto savivaldybei tikslines lėšas ir gauna iš šios savivaldybės finansavimą Centro vykdomoms programoms.

3. Silpna NVŠ programos vadyba. Švietimo ir mokslo ministerija, skirdama tikslinį NVŠ finansavimą, nesiima programos įgyvendinimo vadovo ir priežiūros vaidmens, palikdama teisę pačioms savivaldybėms spręsti, kaip naudoti ir administruoti programos lėšas. NVŠ programos ir jų kokybė bei reikalavimai programoms savivaldybėse labai skiriasi, o tai apsunkina jų įgyvendinimą, ypač teikėjams, vykdančioms programą skirtingose savivaldybėse. Taip pat skiriasi ir programų akreditavimo tvarka. Kai kuriose savivaldybėse programą akredituoja savivaldybės darbuotojai, neturintys patirties NVŠ srityje. Dažnai savivaldybės darbuotojai tik patikrina, ar programa atitinka techninius reikalavimus, t. y. ar sužymėti paraiškoje reikiami punktai, tačiau nesigilina į pačios programos turinį.

4. Švietimo registų tobulinimas. Nors švietimo registrai ir tobulinami, tačiau iki šiol jie yra itin nepatogūs vartotojams. Neveikia bendra valstybės ar savivaldybių finansuojamų NVŠ įstaigų ir programų duomenų bazė, kuri užtikrintų, kad biudžetinėms švietimo įstaigoms toms pačioms programoms nebūtų skiriamas kryžminis finansavimas iš valstybės ar savivaldybės biudžeto ir NVŠ tikslinių lėšų, taip pat sudarytų galimybę apskaityti skirtingas NVŠ programas, finansuojamas iš skirtingų šaltinių, lankančius vaikus.

⁸ <https://www.lmnc.lt/uplfiles2/NVS%20konferencija%202017-12-11GALUT.pdf>

Siekiant įgyvendinti 2012 m. sausio 7 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintą Viešojo valdymo tobulinimo programą⁹ bei Neformaliojo vaikų švietimo koncepcijoje numatytus tikslus, tikslingai ir efektyviai naudojant viešąsias lėšas, **nuo 2018 m. rudens siūlome tobulinti neformaliojo vaikų švietimo įgyvendinimo nuostatas:**

1. Diferencijuoti NVŠ paslaugų finansavimo sistemas pagal ugdomas bendrąsias ir specialiąsias kompetencijas.

2. Atsižvelgiant į NVŠ koncepcijoje numatytus tikslus, didesnę dėmesį skirti NVŠ programoms, kurios ugdo bendrąsias kompetencijas. Siūloma teikti prioritetą:

✓ programoms, kurių veikla tiesiogiai ugdo bendrąsias, o ne specialiąsias kompetencijas;

✓ programoms, skirtoms 16–19 metų vaikams (2016 m. NVŠ programose dalyvavo tik 17 proc. šios amžiaus grupės vaikų), taip pat programoms, skirtoms socialinės atskirties vaikams bei vykdomoms kaimiškose vietovėse.

3. Patobulinti švietimo registrus, kuriuose būtų registruojami ir atsekami:

✓ FŠPU ir NVŠ teikėjai, atskiriant valstybės ir savivaldybių įstaigas, nevyriausybinės organizacijas ir laisvuosius mokytojus;

✓ valstybės ir savivaldybių finansuojamos FŠPU ir NVŠ programos;

✓ valstybės ir savivaldybių finansuojamas FŠPU ir NVŠ programas lankantys vaikai.

Siūloma atverti visuomenei apibendrintus registrų duomenis, tokius kaip skirtos lėšos ir vaikų skaičius pagal savivaldybes, teikėjų tipus, teikėjus, ugdomas kompetencijas ir (ar) programų kryptis.

Taip pat siūlome atsisakyti KTPRR sistemoje atskiro programų vedimo kiekvienoje savivaldybėje (pakaktų pažymėti savivaldybes, kuriose programa vykdoma, t. y. uždėti varnelę, jei programa identiška) bei dvigubo (elektroninių ir popierinių) administracinių dokumentų teikimo.

Tokia sistema sudarytų galimybę stebėti ir analizuoti bendrus ir atskirų švietimo programų įgyvendinimo rezultatus, išvengti programų ir vaikų dubliavimo ar kryžminio finansavimo, taip pat sumažintų administravimo kaštus savivaldybėms ir švietimo paslaugų teikėjams.

⁹ Programoje numatyta iki 2020 m. perduoti 15 proc. viešojo sektoriaus paslaugų, įskaitant ir švietimo paslaugas, nevalstybiniam paslaugų teikėjams.

4. Skirti avansinį finansavimą savivaldybėms ir paslaugų teikėjams iš karto po sutarties pasirašymo. Pagal dabar numatytą tvarką išankstinį finansavimą gauna tik NVŠ administratorius, t. y. Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centras, o savivaldybėms lėšos pervedamos tik po mėnesio.

5. Parengti detalias Aprašo taikymo rekomendacijas ir numatyti konsultacinį institutą, siekiant palengvinti savivaldybėms ir švietimo paslaugų teikėjams NVŠ programų administravimo našta bei suvienodinti švietimo paslaugų teikėjams keliamus NVŠ programų administravimo reikalavimus.